

Prawo naturalne jako źródło normatywności a problem wolności w filozofii średniowiecznej

Debata nad źródłem normatywności w średniowieczu rozgorzała na nowo wraz z ukazaniem się w XIII wieku łacińskiej wersji *Etyki Nikomachejskiej* Arystotelesa. Pomimo entuzjastycznej recepcji pism etycznych Filozofa, średniowieczni myśliciele poszukiwali bardziej "pewnego" (aniżeli arystotelesowska doktryna człowieka o praktycznej mądrości – *phronimos*) ugruntowania filozofii moralności. Święty Tomasz z Akwinu dokonując syntezy arystotelesowskiej teorii działania z teorią prawa wiecznego (*lex aeterna*) św. Augustyna, wskazał na prawo naturalne (*lex naturalis*) jako na źródło normatywności. Prawo to miało być zarówno częścią racjonalnego planu zarządzania światem przez Boga, jak i prawem „wbudowanym” w naturę człowieka; według Tomasza z metafizycznego ukonstytuowania człowieka wynikają pewne tezy, które twierdzą co jest dobre dla człowieka. Prawo zatem konstytuuje zasady praktycznej racjonalności i tym samym poprzedza teorię rozumu praktycznego.

W najbardziej ścisłym sensie rozum praktyczny (*ratio practica*) odnosi się do sposobu rozumowania, analogicznego do rozumowania spekulatywnego (dedukcji). O ile w każdej nauce są pewne zasady, które są znane przez się (*principia per se nota*), o tyle, jak argumentuje Tomasz, nakazy rozumu praktycznego pozostają w takiej samej relacji do rozumowania praktycznego, jak pierwsze zasady w dowodzeniu w naukach teoretycznych. Prawo naturalne jest zatem źródłem nakazów rozumu praktycznego stanowiąc przesłankę większą sylogizmu praktycznego.

Tomaszowa koncepcja wewnętrznego autorytetu prawa moralnego stała się przedmiotem sporów już u w pismach Jana Duns Szkota, Wilhelma Ockhama, Jana Burydana i Franciszka Suareza. Koncepcji tej zarzucano przede wszystkim brak podstawy dla wolności, a w konsekwencji – dla odpowiedzialności (Duns Szkot). Ockham, choć przyjmował istnienie prawa naturalnego, to jednak odrzucił tezę Tomasza, zgodnie z którą prawo „wpisane” jest w naturę człowieka. Uważał, iż człowiek nie może być zdeterminowany przez prawo naturalne, jeżeli postępować ma w sposób wolny i odpowiedzialny.

Czy rzeczywiście prawo naturalne ogranicza ludzką wolność? Czy człowiek z natury jest zdeterminowany do przestrzegania pewnych norm? W jaki sposób można poznać normy moralne wyznaczane przez prawo (*praecepta legis naturalis*)? W jaki sposób wola Boga może być źródłem prawa naturalnego? Czy może wolna wola człowieka jest źródłem norm moralnych?